

*

Миливој Ненин је пажљивом анализом грађе, успостављањем веза и утицаја, уз критичко сагледавање онога што су књижевни историчари и критичари пре њега изrekli, исцртао прецизну путању којом Стефановића са маргина наше књижевности враћа на место које му припада. Књига *Светислав Стефановић – претеча модернизма* од изузетног је значаја за проучавање развоја српске књижевне критике. Међутим, њени су домети и нешто шири. С обзиром на предмет истраживања и обимну грађу, важан је допринос и проучавању српске књижевности двадесетог века.

Биљана Мичић

МАЈСТОРСТВО КРИТИЧКОГ СТИЛА

(Новица Петковића, *Словенске пчеле у Грачаници*, изабрао и приредио Драган Хамовић, Завод за уџбенике, Београд, 2008)

Међу савременим критичарима, историчарима и теоретичарима српске књижевности и културе, Новица Петковић (Доња Гуштерица, 1942-Београд, 2008), без имало сумње оставио је један од најдубљих трагова и једно од најпоузданијих дјела. Научно се формирао на Филозофском факултету у Сарајеву, гдје је најприје завршио студије сербокроатистике и југословенских књижевности и постао асистент за општу лингвистику и лингвистичку стилистику, а затим је и докторирао са темом *Лингвистичке основе поетике Опојаза* (1974). На матичном факултету је предавао све до 1982. године, а пошто је у познатим комунистичким чисткама, усмјереним против српских интелектуалаца у тадашњој Босни и Херцеговини, протјеран из Сарајева, као политички дисидент и српски националиста, научну каријеру најприје је наставио у Институту за књижевност и уметност у Београду (гдје је руководио пројектом *Поетика српске књижевности*), да би иза тога (од 1992. године), постао редовни професор Филолошког факултета у Београду, гдје је предавао српску књижевност XX века, а затим био и шеф Катедре за српску и јужнословенске књижевности. Као врхунски познавалац националне литературе и културе, као

одличан универзитетски професор, Петковић је изабран за дописног члана Академије наука и умјетности Републике Српске 1997. године, а за редовног члана изабран је 2004. године.

Утемељење Петковићевог дјела на изворним сазнањима актуелних руских лингвистичких и књижевних теорија 20. вијека у развојном луку од формализма до семиотике, омогућили су изврсне интерпретације књижевних текстова српских писаца 19. и 20. вијека. У том низу се издвајају престижна имена чија су дјела пресудна за разумијевање водећих поетика нове српске књижевности: од Симе Милутиновића Сарајлије, преко Борисава Станковића, Јована Дучића, Владислава Петковића Диса, Симе Пандуровића, Милана Ракића, Милоша Црњанског и Момчила Настасијевића, до Бранка Миљковића, Васка Попе и Стевана Раичковића. Са друге стране, тако богата знања из теорије језика и књижевности допринијела су да Петковић створи незаобилазне расправе о природи и функцији језика у умјетничком тексту, нарочито о природи стиха, о метрици и интонацији. Посебну вриједност имају расправе о природи и функцији језика у прозним жанровима, на примјер у роману *Нечиста крв* Боре Станковића или у роману *Сеобе* Милоша Црњанског и сл. Са треће стране, таква знања су допринијела и реализацији неких од темељних текстолошких пројеката у српској књижевности, као што је приређивање критичких издања дјела Момчила Настасијевића (у четири тома у издању Дечјих новина из Горњег Милановца и Српске књижевне задруге, објављена 1991. године), као и Владислава Петковића Диса (у два тома, у издању Завода за издавање уџбеника, објављена 2003. године). Важно је напоменути да је Петковић био и одговорни уредник приликом приређивања критичког издања *Дела Милоша Црњанског* (у издању Задужбине Милоша Црњанског из Београда и Нашег дома из Лозане, објављено до 2006. године укупно 12 томова).

Као резултат такве драгоцјене научне симбиозе настајале су једна за другом бројне вриједне књиге: *Артикулација песме I-II* (Сарајево, 1968. и 1972), *Језик у књижевном делу* (Београд, 1975), *Од формализма ка семиотици* (Београд, 1984), *Два српска романа: Нечиста крв Боре Станковића и Сеобе Милоша Црњанског* (Београд, 1988), *Огледи из српске поетике* (Београд, 1990; проширено издање 2006), *Лирика Милоша Црњанског* (Београд, 1994), *Настасијевићева песма у настајању* (Београд, 1995), *Елементи књижевне семиотике* (Београд, 1995), *Лирске епифаније Милоша Црњанског* (Београд, 1996), *Огледи о српским песницима* (Београд, 1999. и 2004), *Кратак преглед српске књижевности XX века* (Београд, 1999).

Немјерљиву драгоцјеност за српску књижевност, за науку и културу представља и Петковићев преводилачки рад са руског језика јер је омогућио непосредно упознавање стручне јавности са врхун-

ским дјелима структурализма и семиотике. Издвајамо књиге: Ј. М. Лотман, *Структура уметничог текста* (Београд, 1976) и Б. А. Успенски, *Поетика композиције семиотика иконе* (Београд, 1979). Вриједи пажње су и универзитетски приручници и хрестоматије, који су настали као плод наставничког рада на Филозофском факултету Универзитета у Српском Сарајеву: *Публицистичка стилистика* (Српско Сарајево, 2003) и *Поезија и критика* (Српско Сарајево, 2003).

Упркос обимној издавачкој дјелатности и бројним посебним издањима, Петковић је оставио и велики број научних огледа, критика и расправа, разасутих по научној и књижевној периодици. То је омогућило добро обавијештеном, а поузданом и темељитом уреднику, какав је без сумње Драган Хамовић, да приреди сасвим нову Петковићеву књигу *Словенске пчеле у Грачаници* (Завод за уџбенике, Београд, 2008), насловљену по једном од најбољих уврштених огледа (написаном 1987. године), можда и не слутећи да ће аутор убрзо иза тога преминути (у августу 2008. године), те да ће ово дјело постати нека врста лабудове пјесме читавог његовог научног опуса. На најбољи начин то је потврђено постхумним додјелјивањем Новици Петковићу награде „Николај Тимченко”, у Лесковцу крајем 2008. године (под окриљем „Задужбине Николај Тимченко”), за изузетан допринос у проучавању српске књижевности и културе.

Књига обухвата текстове који су настајали тридесетак година (између 1979. и 2005. године), а груписани су у три сродна стваралачка циклуса. Прву цјелину чине огледи који се заснивају на семотичком истраживању односа српске књижевности и српске културе: „Савремена поезија и национална култура”, „Балканска култура”, „Језик, књижевност и култура”, „Прилог Флашаревим запажањима о поетици општег места”. Другу цјелину чине огледи о српској поетици, у којима се, између осталог, расправља о лирској народној пјесми „Анђа капиција” („О небеској одежди Анђе капиције”), о рефлексивној лирици Јована Дучића („Песник *страшне међе*”), те поетичком вишегласју Радета Драинца („Песник сна и деконцентрације”), о надреалистичкој поетици Душана Матића („Матићево песничко искуство”), о пјесничком језику и стиху Скендера Куленовића („Стих и језик Скендера Куленовића”), о пјесничком језику и сликовности Васка Попе („Сликовна подлога Попиног стиха”). Трећу цјелину чине критички огледи о књигама савремених пјесника и прозаиста, који најбоље свједоче о ширини Петковићевих интересовања за актуелни књижевни живот (Мирослав Максимовић, Рајко Петров Ного, Стеван Раичковић, Иван В. Лалић, Јован Радуловић, Радослав Петковић, Милован Данојлић, Горан Петровић, Веселин Марковић, Војислав Карановић, Владимир Тасић).

Потребно је нагласити да у књигу *Словенске пчеле у Грачаници* нису уврштени Петковићеве огледи о научним дјелима, који би по бројности и значају могли да чине једну сасвим нову и свакако

занимљиву критичку збирку, која би нас поуздано упутила у средишње токове савремене српске књижевне критике, као и цјелокупне науке о књижевности у другој половини 20. и на почетку 21. вијека.

Ниједан наш савремени теоретичар књижевности, књижевни критичар и историчар књижевности није тако брижљиво његовао језик и стил својих научних расправа, ниједан није створио тако кристално извајане реченице, као што је то чинио Новица Петковић. У том смислу био је истински креативни изданак оног старог и непревазиђеног „београдског стила” у књижевности. Петковићево мајсторство српског језика и критичког стила може се без двоумљења упоређивати само са Богданом Поповићем или Миланом Кашанином. Читање научних студија и расправа Новице Петковића, или слушање његових предавања из лингвистике и књижевности (за оне који су имали привилегију да буду његови студенти), представљало је за свакога љубитеља и znalца књижевности истински празник и задовољство. Отуда је снажна сјета због Петковићеве смрти незаустављива, као што је неумитно и сазнање да смо његовим, ипак прераним, одласком остали ускраћени за многе нове поуздане студије о српској књижевности и култури.

Горан Максимовић

ЗА И ПРОТИВ СМИСЛА

(Саша Радојчић, *Ништа и прах: антрополошки песимизам Стеријиног „Даворја”*, Завод за уџбенике, Београд 2006)

Студија *Ништа и прах* Саше Радојчића први је рад који за свој главни предмет има „антрополошки песимизам Стеријиног *Даворја*”, премда долази као продужетак једне дуге традиције узгредног бављења истим питањем. Први пут песимизам, одређен као „хришћански”, у вези са поезијом Јована Стерије Поповића помиње Љубомир Стојановић у предговору за треће издање *Даворја* 1892. године, а потоњи истраживачи тражили су корене Стеријиног песимизму у песничком темпераменту, животном искуству, те у друштвеним, филозофским и књижевним утицајима. У оквиру поменуте традиције проучаваоци су имали неуједначен однос према овом проблему: од покушаја да се проблем неутралише као ирелевантан или погрешно постављен (Јован Христић), преко потребе да се песимизам истакне као препознатљиво обележје песничке поетике (Миодраг Павловић, Јован Деретић), присутно и у Стеријиним делима друге жанровске припа